

Anna Suwała

"Nasza Gmina Chlewiska : próba opisanie gminy Chlewiska", W. Gałązka, M. Głuch, S. Kozioł, L. Wąsik, [b.m.] 2014 : [recenzja]

Z Dziejów Regionu i Miasta : rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku-Kamiennej 5, 219-221

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nasza Gmina Chlewiska. Próba opisanie gminy Chlewiska,
W. Gałązka, M. Głuch, S. Kozioł, L. Wąsik,
wyd. Lechosław Wąsik, 2014, ss. 292

Warto przybliżyć historię gminy Chlewiska – z pewnością zainteresuje ona nie tylko jej mieszkańców, ale również innych czytelników, gdyż książkę czyta się niemalże jednym tchem. Publikacja składa się z sześciu zasadniczych części, podzielonych na podrozdziały tematyczne.

W pierwszym rozdziale przedstawiono zmiany administracyjne na terenach obecnej gminy Chlewiska w ciągu wieków, począwszy od czasów pierwszych Piastów, aż po II wojnę światową i okres powojenny. O przynależności gminy Chlewiska i podziałach administracyjnych jest także mowa w kolejnych rozdziałach książki (co jest już mniej udanym zabiegiem). W drugim przybliżono informacje na temat gminy na podstawie istniejących prac i roczników GUS-u. Umieszczony został wiersz „Wiosko rodzinna” autorstwa Eugeniusza Parady, dobrze charakteryzujący środowisko przyrodnicze gminy, jej położenie na północnym obrzeżu Gór Świętokrzyskich, tzw. Garbie Gielniowskim. Opisano najwyższe wzniesienia oraz budowę geologiczną obszaru. Rozwój terenu związany był przeważnie z gospodarką leśną i działalnością przemysłową, głównie hutnictwem. Między średniowieczem, a XX w. istniały tu duże gospodarstwa rolne, dwory i folwarki. Struktura własnościowa ziemi była zróżnicowana. Pierwsi mieszkańcy zakładali osady rolniczo-hodowlane. Z czasem pojawili się rzemieślnicy i robotnicy.

Dzisiejsze Chlewiska mogą pochwalić się takimi zabytkami, jak kościół parafialny, siedemnastowieczny pałac czy dziewiętnastowieczna huta żelaza. Założono wiele wsi, wykorzystywano środowisko naturalne w celach gospodarczych. Gmina była uprzemysłowiona, a sprzyjały temu rzeki – Szabasówka i Jabłonica. W różnych okresach w gminie istniało kilkanaście kuźnic, a do końca XIX w. pracowały wielkie piece. Autorzy podają m.in. zarobki pracowników, a także czerpią informacje z ksiąg archiwum parafii w Chlewiskach, w której odnotowane są nazwiska tychże pracowników. Upadek górnictwa i hutnictwa nastąpił w wyniku wybuchu I wojny światowej.

Obecnie zakład w Chlewiskach jest zabytkiem staropolskiego hutnictwa żelaznego, filią Muzeum Techniki Naczelnej Organizacji

Technicznej w Warszawie. Cyklicznie organizowane jest tzw. „Święto Żelaza”, które promuje gminę Chlewiska. Na imprezie można również podziwiać dzieła miejscowych artystów ludowych.

Rozdział trzeci dotyczy okresu międzywojennego w Polsce i na terenie gminy Chlewiska. Główne zagadnienia to zmiany administracyjne i kształtowanie się władz samorządowych. Autorzy podają nazwiska wójtów i radnych w tym okresie. Ukazany jest trud zadań związanych z organizacją życia społeczno-gospodarczego odrodzonej Polski. Możemy dowiedzieć się jak funkcjonowały instytucje administracji państwowej, szkoły, służba zdrowia, itp. Przed odzyskaniem niepodległości tereny te były zapóźnione cywilizacyjnie, m.in. w edukacji, a większość mieszkańców była analfabetami. Słaby poziom edukacji był spowodowany głównie biedą. Sprawy gospodarcze gminy Chlewiska przedstawione są na podstawie relacji i obserwacji ludzi. Mieszkańcy w przeważającej większości zajmowali się rolnictwem, wielu było bezrobotnych lub trudniących się pracą sezonową w pobliskich dworach.

Rozwój gminy zahamowała II wojna światowa, o czym dowiemy się z czwartego rozdziału pracy. Jedną z najważniejszych wartości tego opracowania jest udokumentowanie wydarzeń w oparciu o wspomnienia osób je pamiętających. Ciekawe wspomnienia świadków, nazwiska osób wywiezionych do pracy w III Rzeszy, do obozów koncentracyjnych czy tych, którzy oddali swoje życie w obronie ojczyzny. Podane są informacje o relacjach między Niemcami, a mieszkańcami we wrześniu 1939 r. i na początku 1940 r., które ulegały zmianie wraz z rosnącym oporem Polaków. Istotną rolę w gminie odegrały oddziały partyzantkie, które były tu tworzone ze względu na ukształtowanie terenu. Świadectwem jest list przysłany przez uczestnika zbrodni hitlerowskiej 20 lat po wojnie, w którym przedstawiono pacyfikację miejscowości. Obrazuje te wydarzenia wiersz Zofii Głowackiej i Janiny Kucfir – *Pieśń o zabijaniu*.

W rozdziale piątym umieszczono informacje z okresu PRL-u, kiedy to gmina bardzo dobrze się rozwijała. Powstawały nowe zakłady pracy, przybyło mieszkań, rozwijało się rolnictwo i handel. Zelektryfikowano gminę, budowano drogi i mosty, powstały nowe placówki ochrony zdrowia. Najszybciej rozwijało się budownictwo szkolne, powstały mieszkania dla nauczycieli, budynki użyteczności publicznej. Zakłady pracy dbały o pracowników, organizując tanie wczasy. Od końca lat

80. XX w. liczba mieszkańców systematycznie malała wskutek emigracji ludności. Miało to związek z transformacją ustrojową. Ludzie tracili pracę w gminie i okolicy wskutek prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Przeważnie była to emigracja zarobkowa. Z czasem zaczęto likwidować szereg instytucji użyteczności publicznej – szkoły, przedszkola, ośrodki zdrowia. Autorzy zadają pytanie, czy młodzi ludzie będą jeszcze kiedyś chcieli się tu osiedlać? Nie wiadomo, choć przesłanek do zamieszkania jest wiele. Przemawia za tym nie tylko ukształtowanie terenu i piękne położenie, ale być może w przyszłości będzie to rozwój gospodarczy, nowa specjalizacja (gospodarstwa i hodowla).

W książce umieszczono tekst referatu wygłoszonego 27 sierpnia 2000 r. podczas uroczystości nadania herbu gminie Chlewiska, pt. *„Wielkie rody szlacheckie w historii Chlewisk”*. W referacie jest wiele ciekawych informacji o przynależności Chlewisk do sześciu wielkich rodów. Listę właścicieli otwiera ród Duninów herbu Łabędź, następnie Odrowążów, z których wyodrębniły się rody Chlewickich i Szydłowieckich, później Chlewiska były związane z rodem Potkańskich, Sołtyków, a ostatnimi właścicielami byli Platerowie. Autor referatu przedstawił wybrane postacie spośród wielkich rodów oraz ukazał ich rolę w historii miejscowości. Na koniec wystosował apel do władz samorządowych, by upamiętnić niektóre postacie, np. nadając ich imiona ulicom, placom, obiektom. Z książki dowiemy się także o powstaniu styczniowym i poznamy *„Biogramy uczestników bitwy”* oraz *„Biogramy byłych powstańców, którzy przybyli do Gminy Chlewiska po 1864 r.”*

W książce nie poruszono jeszcze wielu zagadnień z historii lokalnej, m.in. demografii i kwestii religijnych. Ale jest to być może temat do kolejnej publikacji.

Anna Suwała